

Όπως και στις προηγούμενες εγγραφές, αναφέρεται πάντοτε το όνομα του προσώπου μέσω του οποίου παραδίδονται τα χρήματα στον Πατριάρχη Ιεροσολύμων.

1. Comoran.

25

1691/I/2

χ. Ευσταδίου Νικολάου

1153/φ 51r-52r

σχ. BAR, 976, φφ 96v-97v

Θέσπισμα για την αποκλειστική δωσιδικία του Κριτηρίου της Κ, την έφεση, τη χρεωστική ομολογία, τους μαθητευόμενους, το «σουργούνι», τις σωματικές και χρηματικές ποινές. Δεδικασμένο.

// Έναίτοι, 1691. Ένμοινοι. Γοινάριου. δίω -2

²/ Εδὼ. γράφωμαι. σοιτοί. ἀράδα. ναοιβροῖσκονται. οἱ πραγματευτάδοις. ³/ ὧσοι. εἶνοι. ἀποκάτῳ. τῷ χαίροι. τοῦ κατοί μ(ας). τὸν ρομαίων : ὧποι(ος). ⁴/ καὶ ἀνλάχοι. ἀπωτοῖν. κω<μ>πανοίαμ(ας). καὶ εχεικρίσοι. μοιάλων. νάμοι ⁵/ οἶνοι. θοιλοιματараίοι, ναπαγένου<ν>, σοιξαίνω. κρίτοίριω. μοναχὰ. ⁶/ να κραίνονται. εἰς τὸν κατοίμας. καὶ ἀνλάχει, ἀποτοὺς δίω, ἀπο<ὺ> νακραί⁷/νονται, καὶ γοιραίψου<ν>, τοῖν κρίσοι, ὅξο, ναοῖνοι, θέλοιματараίοι. ⁸/ νάτοιν, παιρνον, ὥς τον προφιτούσοι, καὶ ἀντοῖν κιτά. (πα)λοι. σοιάλὸν ⁹/ κανέναν, ἄρχοντα, ναμοῖν. εἶνοι. θέλοιματάρους [:κάποιος διάδικος], νάχαλαίβοι [:κρίση] οἷς τα¹⁰/νοθεν. Κρίτοίρια, ναμοῖν. ἔχοι ἀποαυτὰ. νασαλευοι. παραίκοι. καὶ οπι¹¹/ως. Λαχοι. καὶ παραστρατοῖσοι, ἀποαυτὰ. τὰάνοθεν. γαίγραμένά,– ¹²/ ναοῖνοι, σούργούννοι, ἀποτοὺς πραγματευτάδεις, καὶ νατο<υ>κάμο<υ>ν, καὶ ¹³/ ἀνάδοιμα, μοῖτοι, νακλοῖσοιαζοιτοι, μοιτοὺς πραγματευτάδεις, μοιτοιστοι ¹⁴/ θανοιτου, να{μοῖν}, οἶνοι θέλοιματάρους. κανενας, ναπαγῆνοι, νατον θα¹⁵/πτοι, ἀποτοῖν κομπανοια, ὅποι(ος). λάχοι, καὶ πάροι, τοῖν κρίσοι, οξο, να ¹⁶/ ἔχοι, ναβάνοι. φ 12:–

¹⁷/ Δευταιρο. ζοίτοιμα. γοιραίβω:–

¹⁸/ Ὡποι(ος), λάχει, ἀπωτοῖν. κομπάνοια. καὶ ἔχει μοιάλον, ἀδελφόν, κά¹⁹/κοιτα, Ένας. <υ>πῆρτουἄλου, καὶ δῆν ἔρθοι, νακριθοῖ, ομπρὸς, τῷ²⁰/κριτοίριῳ μας, μοναχὰ, οἱ θέλοι¹, πάγοι, σοιξαίνο, κρίτοίριο, καὶ γοι²¹/ραίψοι, δῖναμοι, καὶ κλοῖσοι, τὸν <υ>ποδαισάριτου, ἄκριτα. ναοῖνοι ²²/ οἱ <γ>κλό<μ>πατου, αὐτοῖ, ἀπο<υ>θέλομαι, γράφοι. ἀνοῖναι, πολγάρους, νατουν ²³/ βγάξουν, ἀποτο πο<λ>γαρίκοιτου, καίνα τουδίνου<ν>, σταποδάρια, δίκανοι²⁴/κοια –60– καὶ- φτάνοιτου, καὶ ἀνλάχοι, καὶ οκατοῖς, κάμοιτο ὅμοια ²⁵/ ταἄνοθεν, να παθένοι. καὶ αὐτὸς, ταῶμοια, ἀνλαχοι, ἀποτους,

αίκατό. ²⁶/ καὶ παραστρατοῖσοι, καὶ αὐτὸς, νὰ οἶνοι, οἱ <γ>κλό<μ>πατου, δίκανοι²⁷/κοια, -100- σταποδι|άρια, καὶ<μ>πανια, φ 6-.

// τρίτου ζοίτοιμα,

²/ Οποι(ος), χραιῶ|ς|στὰ, Ἕνας. περίτουᾶλου, μοιομολογοία, καὶδέν ἔχοι,

³/ πλαιρόσοι, κάτατοι, ὁμολογοίατου, ναοῖνοι, δῆλοιματάρους. μοῖτοιν· κρι⁴/σοι νατονφυλακῶνο.ι, <ο>μολογοία, ναμοῖν, χαλν<ι>αῖτοι:-

⁵/ ταίταρτο - ζοίτοιμα,

⁶/ Οποιω, κωπαῖλοι, οἶδελοι, πάγοιτον αγάτο<υ>, σοιξαῖνοι, κρίσοι. να ⁷/ οἶνοι, σ<ο>ύργουνοι. το κωπαῖλοι, ναχάνοι. καίτοι, ρόγατου:-

⁸/ π<ε>μ|τ|π<τ>ο, ζοίτοιμα.

⁹/ Διατακονάκοια, καὶ <μ>πόλτοια, καὶ κωπαῖλοια, ναμοιτααυγατοῖζου<ν>

¹⁰/ Ἕνας, τουᾶλου. ὦ ποι(ος), παραστρατοῖσοι, απαντὰ. <γ>κλό<μ>πα, φ -12

¹¹/ αἰκτο - ζοίτοιμα,

¹²/ Ὡποι(ος), μαλόνοι, στο παζάροι, <γ>κλ<όμ>πα, φ -6.

¹³⁻¹⁴/ παλκω|ς| δεωδωρου

¹⁵/ {αἰβδομο ζοίτοιμα.}

^{16-24. 1-14}/ γῖανης αβρ(α)μίτση στρεγο τ(α)ανοθεν, Δημητρηοῖς γηω-
νου- στροίγο τα ανο|ι|θοῖν [μον.], νίκος δούκα στρεγο ταάνοθεν, στάδης
μιχου στρέγω τανοθέν, γηανης <μ>ποιτςος στραιγο ταανοδαιν, θανάσης
γηοα|α|νου, κόσταντηνος Θεοδορου στρεγοτα ανοθεν, Κωνσταντινος:
νικωλα(ου) στραιγου: τανουθεν:, ανδρε(ας) μπανουγλ(ου) καπετανος
της κου<μ>πανης στρεγο τα ανοθεν και βάνομαι και τη βούλαμου,
Ευσταδι(ος) νικολαου στραιγο τα άνοθεν, σηξαη α<ν>τρασης στραιγο
τανοδε, γιώργις χριστου στραιγου τά άνοθεν, Μαν(ος). ρίζου στρέγω τα
άνοθεν, παναγιωτις νικολα(ου) στρεγο: τα ανοδιν:, πανός ρηζου στ<ρ>εγο
στα ανοθεν, γοιανακοις πα|πα|λεξοις στροίγου τανουθεν, αναστασης στε-
ρηου στρογου τα ανουθεν, κοστακις νηκολαου στεργο, γιανης π(απ)α ηωδ
στραιγο τανοθεν, Κόστας Κοῖρου στρέγω τα άνοθεν, γιανης κογιου· στραι-
γου τανοθεν.

[// Εν έτει 1691. Εν μηνι Γεναρίου δύο -2-. ²/ Εδώ γράφομαι σε τί αράδα να
εβρίσκονται οι πραγματευτάδες ³/ όσοι είναι κάτω από το χέρι του κατή μας
των Ρωμαίων: όποιος ⁴/ και αν λάχει από την κομπανία μας και έχει κρίση με
άλλον να μη ⁵/ είναι δεληματαραίοι να παγένουν σε ξένο κριτήριο, μοναχά ⁶/
να κραίνονται εις τον κατή μας. και αν λάχει από τους δύο οπού κραίνονται
και γυρέψουν την κρίση όξο, να είναι δεληματαραίοι ⁸/ να την παίρνουν ως τον
πρεφεκτούση [:praefectus]. και αν την κοιτά, πάλι σε άλλον ⁹/ κανέναν άρχο-
ντα να μην είναι δεληματάρης [:κάποιος διάδικος] να χαλέβη [:κρίση]. εις τα
ά-¹⁰/νοθεν κριτήρια, να μην έχει από αυτά να σαλεύει παρέκει. Και όποι-¹¹/ος
λάχει και παραστρατήσει από αυτά τα άνοθεν γεγραμένα, ¹²/ να είναι σουργού-
νι από τους πραγματευτάδες και να του κάμουν και ¹³/ ανάδεμα, μήτε να εκκλη-
σιάζεται με τους πραγματευτάδες, μήτε στη ¹⁴/ θανή του να είναι δεληματάρης

κανένας να πηγένει να τον δά-¹⁵/πτει από την κομπανία. όποιος λάχει και πάρει την κρίση όξο, να έχει να θάνει φ 12: –

¹⁷/ Δεύτερο ζήτημα γυρέβω:– [ενν. «εγώ ο προεστός»] ¹⁸/ Όποιος λάχει από την κομπάνια και έχει με άλλον αδελφόν κά-¹⁹/κητα, ένας <υ>πέρ του άλλου, και δεν έρδει να κριθεί ομπρός στο ²⁰/ κριτήριό μας, μοναχά ει θέλει¹ πάγει σε ξένο κριτήριο και γυ-²¹/ρέψει δύναμη και κλείσει τον υποδεσάρη του άκριτα, να είναι ²²/ η γκλώμπα του αυτή οπού θέλομε γράψει. αν είναι πολγάρης, να τον ²³/ βγά-ζουν από το πολγαρίκι του και να του δίνουν στα ποδάρια δεκανί-²⁴/κια 60 και φτάνει του. και αν λάχει και ο κατής κάμει-το όμοια ²⁵/ τα άνοθεν, να παθαίνει και αυτός τα όμοια. αν λάχει από τους εκατό ²⁶/ και παραστρατήσει και αυτός, να είναι η γκλόμπα του δεκανί-²⁷/κια 100 στα ποδάρια, και μπάνια φ 6 –.

// Τρίτο ζήτημα. ²/ Όποιος χραιωστά, ένας υπέρ του άλλου, με ομολογία και δεν έχει ³/ πλερώσει κατά την ομολογία του, να είναι δεληματάρης με την κρί-⁴/ση να τον φυλακώνει, ομολογία να μην χαλνιέται :–

⁵/ Τέταρτο ζήτημα. ⁶/ Όποιο κοπέλι ήδελε πάγει τον αγά του σε ξένη κρίση να ⁷/ είναι σουργούνι το κοπέλι, να χάνει και τη ρόγα του :–

⁸/ Πέμπτο ζήτημα. ⁹/ Διά τα κονάκια και μπόλτια και κοπέλια, να μη τα αυγατί-ζουν ¹⁰/ ένας τον άλλο. όποιος παραστρατήσει απ'αυτά γκλόμπα φ –12.

¹¹/ Έκτο ζήτημα. ¹²/ Όποιος μαλώνει στο παζάρι γκλόμπα φ –6.

¹²/ {Έβδομο ζήτημα.}

^{13-24, 1-14}/ (ιδιόχειρες υπογραφές μελών της Κ).]

Το θέσπισμα αυτό έχει αντιγραφεί, σχεδόν αυτολεξεί με συντακτι-κές και γραμματικές μόνον βελτιώσεις, από τον *Νοτάριο* της Κ Ιωάννη Αδάμη στο Θ. 29 (ΕΚΣ, σσ. 310-313). Ότι πρόκειται για το ίδιο κείμενο συνάγεται, εκτός από τη διατύπωση, και από σημείωση του Αδάμη στο περιθώριο του φ 96ν «||Εἰς τὸν Κώδικα τοῦ Μπουγκαρδίου φύλλ. 100||». Όντως, η εγγραφή καταχωρήθηκε στη σελίδα 100 του ελληνικού κώδικα 1153 της Ρουμανικής Ακαδημίας, που εκδίδεται εδώ. Έτσι, τεκμηριώνε-ται ότι όπου στους κώδικες της Κ γίνεται αναφορά στον κώδικα «του Μπουγκαρδίου» ή «τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μπουγκαρδίου», εννοείται ο κ. BAR, mss. gr. 1153.

Η εγγραφή μαρτυρεί την προσπάθεια του συντάκτη για τη φροντι-σμένη κατά το δυνατόν εμφάνιση του δεσπίσματος, με καλλιγραφικά κεφαλαία στην αρχή κάθε παραγράφου και στίξη, που δεν είναι ούτε γραμματική ούτε μετρική ή ρητορική.

στ. 3 «όσοι είναι από κάτω το χέρι του κατή μας των ρωμαίων»: Τα πρόσωπα επί των οποίων ασκεί δικαστική αρμοδιότητα ο Προεστός της Κ. Ο όρος «κατής» [:καδής, δηλ. δικαστής], αντί του προεστός, υποδη-λώνει τη δικαστική δικαιοδοσία του προεστού για τα μέλη της Κ και για τους διερχόμενους από την Τρανσυλβανία ρωμιούς και αλλογενείς εμπόρους².

στ. 5 «ξένο κριτήριο»: αναρμόδιο δικαστήριο, δηλ. οποιοδήποτε άλλο δικαστήριο στην Τρανσυλβανία ή αλλού, όπως προβλέπεται σε όλα τα δεσπίσματα της Κ που αφορούν στην ένδικη προστασία των μελών της.

στ. 7 «γυρέψουν την κρίση όξο»: να ζητήσουν να εκδικασθεί ξανά σε άλλο δικαστήριο, δηλ. «έξω» από την Κ.

στ. 8 «να την παίρνουν ως τον πρεφεκτούση»: να προσφεύγουν, σε δεύτερο βαθμό, μόνο στον Praefectus Transylvaniae και όχι παραπέρα, στο ανώτερο δικαστήριο της χώρας, την Tabula regia.

στ. 8-9 « και αν την κοιτά πάλι ...παρέκει»: Η έννοια της προτάσεως είναι ότι δεν μπορεί να προσφύγει σε άλλο αξιωματούχο για να δικάσει εκ νέου την υπόθεση, εφ' όσον αυτή εκδικάστηκε από τον praefectus. Η διάταξη είναι σύμφωνη με το Προνόμιο του 1636, όπως και με τα δύο επόμενα, και συνηγορεί για την αποκλειστική δικαιοδοσία του Κριτηρίου σε α' βαθμό. Η συχνή επανάληψη της αρμοδιότητάς του στα δεσπίσματα της Κ μαρτυρεί σαφώς τη συχνή παραβίαση της διατάξεως.

στ. 12 «να είναι σουργούνι από τους πραματευτάδες»: Το «σουργούνι» ήταν αποβολή από την Κ, αλλά και κοινωνικός και οικονομικός αποκλεισμός κάποιου. Αφορούσε στην απαγόρευση κοινωνικής και οικονομικής επικοινωνίας των μελών της Κ με τον «σουργουνισμένο», με την απειλή βαρυτάτων ποινών³.

στ. 13-14 Αναλύεται σε τί συνίσταται το «ανάδεμα», που ήταν πνευματική ποινή⁴.

στ. 21 «κλείσει τον υποδεσάρη του άκριτα»: «φυλακίσει τον εναγόμενο χωρίς δίκη» («κρίση»). Το δέσπισμα κηρύττει ανίσχυρη την απόφαση κάθε αναρμόδιου –σύμφωνα με το Προνόμιο του 1636– δικαστηρίου, θεωρώντας το Κριτήριο ως τον φυσικό δικαστή των μελών της Κ.

στ. 22-26 Η διαφοροποίηση των ποινών που απειλούνται για τους παρόδρους του Κριτηρίου και τον προεστό από τα άλλα μέλη της Κ είναι μία από τις σπάνιες περιπτώσεις ανισότητας που στοιχειοθετούνται στα δεσπίσματα⁵.

στ. 3-4[φ 51v] «...με την κρίση να τον φυλακώνει»: Στοιχειοθετείται η προσωποκράτηση μετά από δίκη ενώπιον του Κριτηρίου⁶.

στ. 4 «ομολογία να μην χαλνιέται». Η ρύθμιση αυτή είναι από τις πολύ σπάνιες αφηρημένες διατάξεις που περιέχονται στα δεσπίσματα. Αφορά την «όμολογία» τόσο με τη σημασία της συμβάσεως όσο και με εκείνην της χρεωστικής ομολογίας. Η έννοια της ρυθμίσεως είναι ότι η σύμβαση έπρεπε πάντα να εκτελείται και επομένως δεν παραγράφονταν τα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις που τίκτονταν από αυτήν⁷.

στ. 9-10 Απαγορεύεται να προσφέρεται από μέλη της Κ στους ιδιο-

κτήτες μεγαλύτερο ενοίκιο για τα σπίτια και τα μαγαζιά, με σκοπό την έξωση των μισθωτών, καθώς και η προσφορά μεγαλύτερου μισθού στους υπαλλήλους για να εγκαταλείψουν τον εργοδότη τους⁸.

1. Θα μπορούσε να αποδοθεί «ηδέλει» ή «ήδελε», χωρίς να αλλοιώνεται ουσιαστικά το νόημα. Προκρίθηκε η απόδοση «ει θέλει» διότι ο συντάκτης και χωρίζει και τονίζει δύο λέξεις (πρβλ. στ. 6 [φ 51v], «οϊδελαί»).
2. Για τη δικαιοδοσία του Προεστού της Κ στις διαφορές που ανέκυπταν μεταξύ των μελών της και όλων τωνπραματευτών από την οθωμανική αυτοκρατορία, καθώς και των Ρουμάνων των Παραδουναβίων Ηγεμονιών και της Τρανσυλβανίας, βλ. Θ. 1(1639) που αντιγράφει στον κ. BAR, ms. gr. 976 ο λόγιος συντάκτης του, Ιωάννης Αδάμη, το 1747 (ΕΚΣ, σσ. 267-268 στ. 9-14): «Σημείωσε..., πῶς οἱ ἄλλοι ἀλλόφυλοι Πραγματευταί ...τῆς Ἑρδελίας, Βλάχοι [: Ρουμάνοι] δηλαδή, Βούλγαροι, Ἀρμένιδες, ὅλοι εἴχασιν τὴν ὑποταγὴν τοὺς εἰς τὴν Κομπάνιαν καὶ Κριτήριον τῶν Ρωμαίων ἤτοι Γραικῶν». Βλ. επίσης για τη δικαστική αρμοδιότητα επί των ξένων εμπορών, ό.π., σσ. 127-128, 142-143, και τις σχετικές παραπομπές στις πηγές. Τη χρήση του «Ρωμαίος» βλ. και στον κ. BAR, mss. gr. 975, φ 4r στ. 6 : «εις τοὺς 1639 ὁμνηξεν ὁ ρήγας τοὺς ρομέους...», εγγραφή που καταχωρήθηκε από τον πρώτο συντάκτη του κώδικα, Πάνο Ιωάννου «ἀπὸ Ἀλβανοτοχωρί», το 1652.
3. Βλ. ΕΚΣ, σσ. 143, 167, 235-236, 242. Βλ. επίσης Θ. 8(1648), 21(1669), ό.π., σσ. 273, 286, και κατ. Μέρος Β', εγγρ. 2(1681) με λεπτομερέστερη παράθεση των απαγορευμένων μορφών επικοινωνίας των μελών με τον αποσυνάγωγο.
4. Βλ. ό.π., σσ. 143, 167, 237-238 και τις εκεί παραπομπές στα δεσπίσματα, καθώς και το αντίστοιχο Θ. 29(1691), ό.π., σσ. 310-313.
5. Βλ. ό.π., π.χ. σσ. 129 και 131-132, για τη μείωση και προσαύξηση ποινών των ομοσμένων (παρέδρων του Κριτηρίου) και του προεστού.
6. Βλ. Θ. 29(1690) §3 (ΕΚΣ, σσ. 311-312) με το ίδιο περιεχόμενο, το οποίο ο Ιωάννης Αδάμη αντέγραψε από την εγγραφή αυτή στον κ. BAR, mss. gr. 976, το 1747, με συμπληρωματικές επεξηγήσεις. Προϋποθέσεις για να ζητήσει ο ενάγων την προσωποκράτηση ήταν η χρεωστική ομολογία του εναγομένου να είναι ιδιόχειρη, έγκυρη, καθώς και να αρνείται αυτός να εξοφλήσει το χρέος του.
7. Βλ. ό.π., σσ. 190, 182 και ειδικά για τη χρεωστική ομολογία σσ. 144 και 184 σημ. 114.
8. Βλ. σχετικές αποφάσεις κατ. Μέρος Γ' και Δ'. Η ρύθμιση στοχεύει στην προστασία του ανταγωνισμού μεταξύ των μελών, για την οποία βλ. ό.π., σσ. 201, 226-227, 230.